

Eduskuntavaalit

□

Sisällys

- [1 Johdanto](#)
 - [1.1 Yleistä](#)
- [2 Äänestystoimitus äänestäjänä](#)
- [3 Äänestystoimitus vaalilautakunnan jäsenenä](#)
 - [3.1 Eduskuntavaalit](#)
 - [3.2 Presidentinvaalit](#)
 - [3.3 Termejä](#)
 - [3.4 Oikeusperusta](#)
- [4 Vaaliviranomaiset](#)
 - [4.1 Vaalilautakunta](#)
- [5 Äänestyspaikan järjestely](#)
- [6 Vaalilautakunnan koollekutsuminen](#)
- [7 Vaalilautakunnan valmistautuminen aamulla](#)
- [8 Äänestystoimituksen aloittaminen](#)
- [9 Äänestyspaikan järjestys](#)
- [10 Henkilöllisyys](#)
- [11 Äänioikeus](#)
- [12 Vaaliluettelo](#)
- [13 Vaalipöytäkirja](#)
- [14 Äänestäneiden lukumäärän seuraaminen](#)
- [15 Äänestyslippu](#)
 - [15.1 Mitätön äänestyslippu \("hylätty"\)](#)
- [16 Leimaaminen](#)
- [17 Päätäminen](#)
- [18 Ennakoäänten laskenta](#)
- [19 Alustava ääntenlaskenta \(ennakkolaskenta\)](#)
 - [19.1 Vaihe 1](#)
 - [19.1.1 Äänten laskentavaihtoehto 1](#)
 - [19.1.2 Äänten laskentavaihtoehto 2](#)
 - [19.1.3 Vinkkejä](#)
 - [19.2 Vaihe 2 \(tarkastusvaihe\)](#)
- [20 Ääntenlaskennan virhetilanteita](#)
- [21 Äänestyslippujen pakkaaminen](#)
- [22 Asiakirjojen hävittäminen](#)
- [23 Äänestyksen lopettaminen](#)
- [24 Palkkiolomake yms.](#)
- [25 Äänestyslippujen ja vaalipöytäkirjan ym. toimittaminen](#)
- [26 Tarkastuslaskenta ja tuloksen vahvistaminen](#)
- [27 Vaalien tuloksen määräytyminen eduskuntavaaleissa](#)
 - [27.1 Valittaminen](#)

Johdanto

Tämä ei ole virallinen vaaliohje!

Sivun tiedot antavat yleiskuvan vaaleista presidentinvaaleissa 2024, eduskuntavaaleissa 2023 ja europarlamenttivaaleissa 2019. Sivun soveltuu esimerkiksi vaalilautakuntaan osallistujalle.

Yleistä

[Kioskin video vuodelta 2015](#)

[Oikeusministeriön vaalisivut](#)

[Vaalilaki \(714/1998\)](#)

- Liputus. Vaalipäivä on liputuspäivä. Liputus alkaa kello 8.00 ja päättyy auringon laskiessa, kesällä kuitenkin viimeistään kello 21.00. Sellaisena vaalipäivänä, jolloin äänestys päättyy auringonlaskun jälkeen lippu lasketaan kello 20. (Ks. Sisäministeriön kotisivut)
- Vaalisalaisuus (secrecy of election). Vain sinä itse tiedät ketä äänestit, kertomaasi ei voi jälkeinpäin kukaan varmistaa.

Äänestystoimitus äänestäjänä

- Vaalipäivänä (election day) voi äänestää kello 9.00–20.00 **VAIN OMASSA ÄÄNESTYSPAIKASSA** (polling station) eli äänestysalueella, jonka vaaliluetteloon on merkittynä.

Missä on asunut 8.12.2023 (presidentinvaalit 2024).

- Ennakoäänestää (advance voting) voi **missä tahansa** ennakoäänestyspaikassa (advance polling station). Äänestys ennakkoon on mahdollista myös laitoksissa tai kotiaänestyksenä.
- Äänestystilanteessa on selvitettävä henkilöllisyys. Etukäteen lähetettyä sähköistä tai ilmoitus äänioikeudesta -paperia ei tarvitse olla mukana, mutta se voi auttaa oikean äänestyspaikan toteamisessa esimerkiksi tullessa väärälle äänestyspaikalle.
 - **Viimeistään vaalipäivänä 18 vuotta täyttävä Suomen kansalainen**, eli

2024 vaaleissa kun syntymäpäivä on vaalipäivä.2006 tai sitä aikaisempi.

1. Mukaan henkilöllisyystodistus: Kts. kohta Henkilöllisyys. Ilmoitus äänioikeudesta -paperi ei riitä.
2. Jos samassa rakennuksessa äänestetään useampia äänestysalueita, valitaan niistä oma.
3. Odotetaan omaa vuoroa sukunimen mukaisessa jonossa. Jonoja saattaa olla esim. kaksi, A-L ja M-Ö. Lapset voivat olla mukana, jos heistä ei aiheudu erityistä häiriötä.
4. Ilmoittaudutaan vaaliluetteloa pitävälle vaalitoimitsijalle ja selvitetään henkilöllisyys.
 1. on syytä huomata, että vaalitoimitsija vertaa kuvaa ja kasvoja, joten vanhat todistukset, lähinnä vanhat ajokortit, aiheuttavat tästä syystä haasteita henkilöllisyyden todentamisessa.
5. Vastaanotetaan äänestyslippu.
6. Siirrytään äänestyskoppiin yksin, ilman lapsia. Myös esteetön äänestyskoppi on käytettävissä kaikille.
 1. pyydetään tarvittaessa apua vaaliavustajalta numeron kirjoittamiseen
 2. äänestetään *eduskuntavaaleissa* oman vaalipiirin ehdokasta
 3. tehdään äänestysmerkintä, ehdokkaan numero **selvästi**

1. numero seitsemän sisältää poikkiviivan, ettei se sekoitu numeron yksi kanssa
4. vaalikopissa on ehdokaslistojen yhdistelmä, kuulakärkikynä, esteettömässä vaalikopissa suurennuslasi ja numeromalliohje (voi käyttää myös omaa kuulakärkikynää tai lyijykynää)
5. taitetaan äänestyslippu piilottaen numero
6. jos erhemerkintä tai muutoin lippu sotkeentuu, voi pyytää uuden äänestyslipun. Pilalle menneen repii äänestäjä vaalivirkailijan nähden (tai toissijaisesti vaalilautakunnan jäsen) vaalisalaisuus säilyttäen. Revityt palat saa ottaa mukaan.
7. valokuvaus lähtökohtaisesti kielletty, kts. poikkeaminen kohdasta 'Äänestyspaikan järjestys'.
7. Ojennetaan äänestyslippu taitettuna pöytää vasten leimattavaksi.
8. Pudotetaan leimattu äänestyslippu vaaliurna.
9. Poistutaan äänestyspaikalta.

Äänestystoimitus vaalilautakunnan jäsenenä

1. Tervehditään.
2. Todetaan henkilöllisyystodistuksen käyppöys (yleensä henkilökortti / passi / ajokortti).
3. Todetaan henkilöllisyys vertaamalla kasvoja ja kuvaa.
4. Todetaan äänioikeus eli etsitään nimi ja verrataan **HENKILÖTUNNUSTA** (saman nimiset, henkilötunnus on määräävä - ei nimi)
5. Tarkistetaan ettei ole äänestänyt ennakkoon (käsillä tehty merkintä E).
6. Tehdään äänestämisestä vaaliluetteloon X, V tai / -merkintä sarakkeeseen EKV-2023 / EPV-2019 / TPV-2024_1 / TPV-2024-2.
7. Ojennetaan henkilöllisyystodistus takaisin.
8. (Merkitään tukkimiehen kirjanpidolla ylös äänestys. Esim. riville 10 kappaletta viiden ryhmiä (mökkimuoto=10).
 1. Tarvittaessa ilmoitus äänioikeudesta -paperi pyydetään pitämään äänestäjällä.
9. Tarkistetaan että äänestyslipussa on kyseisen vaalin nimi ja ojennetaan yksi virheetön äänestyslippu (tarttuvat toisiinsa) avoimena teksti äänestäjää kohden ja tarvittaessa neuvotaan menemään äänestyskoppiin.
 1. jos mukana on lapsia (ei vauvoja), muistutetaan että vain äänestäjä menee koppiin.
10. Leimataan taitettu äänestyslippu lähellä urnaa pöydällä tai urnan levyn päällä keskelle äänestyslippua selvällä jäljellä.
11. Siirretään urnan päällä olevaa paperia/pahvia sivuun ja tarvittaessa pyydetään äänestäjä pudottamaan leimattu äänestyslippu vaaliurna.
12. Merkitään tukkimiehen kirjanpidolla ylös äänestys. Esim. riville 10 kappaletta viiden ryhmiä (mökkimuoto=10).

Eduskuntavaalit

Finnish Parliamentary Elections

[Eduskunnan kotisivut](#)

- Eduskunta on ylin valtioelin, joka käyttää lainsäädäntövaltaa. Sen alaisuudessa toimii hallitusvaltaa käyttävät valtioneuvosto eli hallitus ja tasavallan presidentti. Eduskunta osallistuu EU-päätösten valmisteluun.
- Suomen perustuslaki määrää valtiollan kuuluvan kansalle, joka valitsee 200 edustajaa (representative) eduskuntaan neljäksi vuodeksi kerrallaan valtiopäiville.

- Vaalitapa on välitön, suhteellinen ja salainen.
- Ei vajaavaltainen. 18-vuotias. Sotilasvirassa oleva, valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies, korkeimman oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden jäsen, valtakunnansyyttäjä voivat olla ehdokkaina, mutta erottava virasta jos tulevat valituksi. Kotikunnalla ei ole väliä, missä asettuu ehdokkaaksi.

Presidentinvaalit

- Valitaan suoralla, tarvittaessa kaksivaihesella vaalilla. Mikäli kukaan ehdokkaista ei saa ensimmäisessä vaalissa yli puolia annetuista äänistä, järjestetään toinen vaali kahden eniten ääniä saaneen ehdokkaan välillä.

Termejä

- Ehdokas (candidate).
- Ilmoituskortti (poll card). Postitetaan paperisena tai lähetetään sähköisesti äänioikeutetuille äänioikeusrekisterin mukaan.
- Kaksoiskansalainen. Suomen kansalainen, jolla on myös jonkun toisen valtion kansalaisuus.
- Keskusvaalilautakunta. Jokaisella kunnalla. Huolehtii mm. äänestyksen käytännön toimista.
- Kotiäänestys. Tapahtuu äänestäjän kotona kun kyky liikkua tai toimia on rajoittunut ja pääsy äänestämään ei onnistu ilman kohtuuttomia vaikeuksia. Omaishoitaja voi äänestää samalla. Hoidetaan käytännössä kahden henkilön toimenä.
- Laskentatyö. Äänten laskeminen.
- Puolue. Esim. Kokoomus, Perussuomalaiset, SDP jne.
- Suhteellinen vaalitapa. Ryhmittymän paikkamäärä on suhteessa ryhmittymän ehdokaslistan yhteisäänimäärään. Kts. kohta Vaalien tuloksen määräytyminen eduskuntavaaleissa.
- Ulkосуomalainen. Ulkomailla pysyvästi asuva Suomen kansalainen. Viimeisin kotikunta Suomessa tai jos ei ole ollut, äidin, isän tai puolison kotikunnan tai väestökirjanpitokunnan mukaan.
- Vaalilautakunta. Katso otsikko Vaalilautakunta.
- Vaalikalvit. Juodaan äänestyksen päätteeksi yhdessä tai yksin.
- Vaaliohje. Oikeusministeriön vaalilain nojalla vaaliviranomaisille antamat ohjeet vaalien toimittamisesta. Määräajan voimassa.
- Vaaliliitto. Puolueet muodostavat keskenään. Ehdokasmäärä enintään sama kuin yksittäisen puolueen ehdokkaiden enimmäismäärä.
- Vaalipiiri (constituency). Maakuntajaon mukaisesti.
- Vaalitoimikunta.
- Vaalitoimitsija. Toimii virkamiehenä, virkamiehen vastuulla. Esimerkiksi vaalilautakuntaan kuuluva. Kunnan-/kaupunginhallitus asettaa tehtävään edellisten vaalien puoluejakoa noudattaen.
- Vaalitoimitus.
- Valitsijayhdistys. Vähintään 100 äänioikeutetun perustama.
- Välitön. Äänestäjä äänestää suoraan valitsemaansa ehdokasta.
- Yhteislista. Valitsijayhdistysten muodostama lista.
- Äänestysalue l. äänestyspaikka.
- Äänestystila. Äänestäminen häiriintymättä ja vaalisalaisuus säilyy.
- Äänestäjä.
- Äänioikeus. Oikeus äänestää vaaleissa.
- Äänioikeusrekisteri. Väestötietojärjestelmän mukaan perustettu rekisteri äänioikeutetuista. Tiedot julkisia vaalitoimituksen päätyttyä henkilötunnusta ja turvakiekkon (T) kohteena olevia lukuunottamatta.
 - Oikeudettomasti poisjäännistä tai virheestä voi tehdä maistraattiin oikaisuvaatimuksen

määräpäivään mennessä.

- Äänioikeustietojärjestelmä.

Oikeusperusta

- [Vaalilaki \(714/1998\)](#)
- Laki ehdokkaan vaalirahoituksesta (273/2009)
- Puoluelaki (10/1969)
- Rikoslaki (RL, 39/1889). RL 14:1-4 §
 - Vaalirikos. *"Joka väkivallalla tai uhkauksella vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa toisen äänestämiseen tai ehdokkaaksi asettumiseen yleisissä vaaleissa tai yleisessä äänestyksessä, on tuomittava vaalirikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi."*
 - Vaalilahjonta. *"Joka 1) lupaa, tarjoaa tai antaa toiselle palkkion tai muun edun taivuttaakseen toisen äänestämään yleisissä vaaleissa tai yleisessä äänestyksessä tietyllä tavalla tai jättämään äänestämättä taikka 2) vaatii palkkion tai muun edun äänestämisestä tai äänestämättä jättämisestä yleisissä vaaleissa tai yleisessä äänestyksessä, on tuomittava vaalilahjonnasta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi."*
 - Vilpillinen äänestäminen. *"Joka yleisissä vaaleissa tai yleisessä äänestyksessä äänestää ilman äänioikeutta, toisen nimissä tai useamman kuin yhden kerran, on tuomittava vilpillisestä äänestämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava."*
 - Vaalituloksen vääristäminen. *"Joka aiheuttaakseen sen, että yleisen vaalin tai yleisen äänestyksen tulos ei ole oikea tai että sitä ei saada selville, 1) laskee väärin ääniä, 2) hävittää, turmelee, piilottaa tai lisää äänestyslippuja tai muuttaa niihin tehtyjä merkintöjä taikka 3) muulla niihin rinnastettavalla tavalla puuttuu yleisen vaalin tai yleisen äänestyksen asianmukaiseen toimittamiseen, on tuomittava vaalituloksen vääristämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava."*
- Laki ehdokkaan vaalirahoituksesta (273/2009). [Vaali- ja puoluerahoitusvalvonta](#)
- Perustuslaki (73/1999). Esimerkiksi:
 - 14 § *"Jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksessä."*
 - 25 § *"Kansanedustajat valitaan välittömällä, suhteellisilla ja salaisilla vaaleilla. Jokaisella äänioikeutetulla on vaaleissa yhtäläinen äänioikeus."*

Vaaliviranomaiset

- Oikeusministeriö. Ylin vaaliviranomainen. Yleisvastuu vaalien toimeenpanosta.
- Ulkoministeriö. Huolehtii ennakkoäänestyksestä ulkomailla.
- Väestörekisterikeskus ja maistraatti. Perustavat mm. äänioikeusrekisterin.
- Vaalipiirilautakunta. Vaalipiirien määrän mukaan. Laskee ennakkoäännet. Tarkistaa äännet ja vahvistaa tuloksen.
- Keskusvaalilautakunta. Kunnassa. Huolehtii yleisjärjestelyistä.
- Vaalitoimikunta. Vähintään yksi / kunta. Huolehtii ennakkoäänestyksestä laitoksissa ja kotiaäänestyksestä.
- Vaalilautakunta. Huolehtii vaalipäivän äänestyksestä ja äänten laskennasta äänestyspaikalla.
- Vaalitoimitsija. Huolehtivat ennakkoäänestyspaikoissa, edustoissa ja laivoilla ennakkoäänestyksestä.

Vaalilautakunta

- Äänestys on vaalilautakunnan keskeytyksetön kokous.
- Kunnan kullekin äänestysalueelle kaupungin-/kunnanhallitus asettaa vaalilautakunnan, joka koostuu puheenjohtajasta (pj), varapuheenjohtajasta (vpj), kolmesta jäsenestä ja viidestä varajäsenestä. Kaikki osallistuvat lautakuntatyöskentelyyn.
- Jäsenten ja varajäsenten välinen työnjako. *Varajäsenet on asetettu kirjeessä siinä järjestyksessä, jossa ne tulevat jäsenten sijaan.*
- Jäsenten tulisi edustaa vaalipiirin edellisen *eduskuntavaalien* ehdokkaita asettaneita puolueita. Jäsenet ovat tehtävää suorittaessaan kunnallisessa luottamustehtävässä. Puolueet *ehdottavat* jäseniä. Jäsenen tulisi olla "tolkullisia", jotka kykenevät vastuulliseen ja tarkkaan työhön eikä muilla "lehmänkaupoilla" valittuja.
- Päätösvaltainen kolmijäseninen, joista yksi pj tai vpj tai näiden estyessä (esim. pj ja vpj tauolla/poissa samaan aikaan) vähintään kolmijäseninen vaalilautakunta valitsee keskuudestaan tilapäisen pj:n kunnan hallintosäännön mukaisesti vastaamaan vaalilautakunnan työskentelystä. **Huolehdyttävä, että koko vaalipäivän ajan päätösvaltainen l. vähintään kolmejäseninen.** Pj johtaa ja valvoo, eikä hänen tulisi tehdä muita tehtäviä kuten leimaamista tai äänestysoikeuden tarkistusta. Pj vastaa lautakunnan työnjaon järjestämisestä.
- Vaaliviranomaisena velvollisuuden laiminlyönnistä rangaistaan kuin virkamiestä virkarikoksesta. Vaalilautakunnan jäsen voidaan tuomita sakkorangaistukseen tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta.
- Esteellisyys: Ilmoitettava välittömästi keskusvaalilautakuntaan. Tilanne, jossa käsittelyn puolueettomuus saattaa vaarantua asiaa käsittelevän henkilön ja käsiteltävän asian välisen suhteen vuoksi. Esteellinen ei saa osallistua asian käsittelyyn eikä olla läsnä asiaa käsiteltäessä.
- Vaalilautakuntaan ei saa kuulua eduskuntavaalien/europarlamenttivaalien/presidentinvaalien ehdokas.
- ?? Jäsenenä voi toimia myös ehdokas tai hänen läheinen (KHO:2013:112) vs. vaalilaki 15.3 § ??
- "Huolellisesti ja puolueettomasti toimitettava vain vaaliviranomaiselle lain mukaan kuuluva tehtävänsä" (oikeuskansleri).
- Vaalilautakuntaan saattaa osallistua "jääriä", jotka pätevät: "*Näin on aina tehty*", "*Minä olen ollut kymmenen kertaa*" ja yrittävät jyrätä iällä ja kokemuksella uudet käytännöt, säännöt ja heille tuntemattomat henkilöt. Itse asiassa he eivät välttämättä ole edes vaivautuneet lukemaan vaalilautakunnan yleisohjetta. Vanha käytäntö voi ilmetä esimerkiksi ääntenlaskennassa hitautena ja "tytöttelynä/pojitteluna". Usein kyseiset henkilöt eivät itse ymmärrä hölmöyttään. Saattaa myös osallistua "tiukkaipoja", jotka nipottavat pienimmästäkin epäoleellisesta asiasta/virheestä. Taitava pj. hallitsee nämä tilanteet ja hänellä on myös valta, jota tarvittaessa hänen tulee käyttää.

Äänestyspaikan järjestely

- Kalusteet ja vaalimateriaali ovat kunnan keskusvaalilautakunnan huolehtimaa. Noudosta sovitaan erikseen, kaksi noutajaa, selvitys henkilöllisyydestä mukaan. Materiaalin säilytys varmassa tallessa. Kalusteet saattavat olla vaalipaikalla jo etukäteen asennettuina kuten tarvittaessa lattiansuoja.
 - Vaaliasiakirjat: Vaaliluettelo(kansiot) 2 kpl esim. A-L ja M-Ö, äänestysliput (äänestyslippupaketti), ehdokasluettelot/ehdokaslistojen yhdistelmät (äänestyskoppien *sisäpuolelle* (ei kopin ulkopuolelle!) pienemmäksi taittelematta/leikkaamatta ja voi ylittää äänestyskopin yläreunan paitsi esteettömässä kopissa mahdollisimman alas, vaalihuoneeseen, odotustiloihin), opasteita, ohje äänestysmerkinnän tekemisestä

(äänestyskopin sisäsivuseinälle, vaalipöytäkirjalomakkeet, vaalipöytäkirjan liite - lomakkeet, laskentalomakkeet.

- Vaalimateriaalin tarvikkeet: Vaalileimasimet (2 kpl, yksi esillä ja käytetään ensin loppuun), sinetöimisnauhaa, vaalilautakunnan jäsenten tunnisteet (rintapieleen), vaaliavustajan rintamerkkejä / käsivarsinauhoja, jäljennös vaalilautakunnan asettamis päätöksestä (näkyville esim. sisäänkäynnin läheisyyteen), kuulakärkikynät äänestyskoppeihin, kuulakärkikynät vaalipöytäkirjaa varten, kirjekuoria, käärepaperia, narua / teippiä, nastoja, sinitarraa, muistiinpanopaperia, laskimia, suurennuslaseja (narulla esteettömään äänestyskoppiin), opasteita (sisälle ja ulos), laminoitu paperi "Muistithan vaalileiman" vaaliuurnan päälle, Allergia- ja astmaliiton toimittama A4 - kokoinen juliste lemmikeistä kiinnitetään äänestyspaikan ulko-oviin.
- Kalusteet:
 - Äänestyskoppeja (polling booth) 3 kpl, riittävä etäisyys toisistaan, ei muuta kulkua takaa, tarkistetaan valvontakameroiden ja vartijoiden sijainti, äänestyskopin ulkoseinään ei kiinnitetä mitään muuta kuin esteettömyssymboli, pyörätuolia käyttäville matalampi äänestyskoppi, jossa ulkoseinässä esteettömyssymbolilla varustettu kyltti (kaikki voivat käyttää) / suojuksellinen kirjoitusalue / pöytä suojuksella). Sisäsivuseinään kiinnitetään oikeusministeriön *ohje äänestäjälle*. **Kuulakärkikynä** riittävän pitkällä narulla, jotta oikea- että vasenkätiset pystyvät kirjoittamaan. Suurennuslasi esteettömään äänestyskoppiin narulla kiinni.
 - Vaaliuurna, pöydät, tuolit.
- Vaaliohjeet: Oikeusministeriön vaaliohjeet.
- Esteettömyys. Pyörätuolit, rollaattorit, pysäköintitila (3,6 m lev.) vammaisten käyttämille kulkuvälineille, luiskat kynnyksissä, portaissa. Kulkureittien sivuun istuimia levähtämiseen. Opasteet. Paloturvallisuus. Ilmanvaihto. Kts. vaaliohjeet äänestyspaikkojen esteettömyyden tarkistuslista.
- Ensiaputarvikkeet. Äänestäjä saattaa esim. kaatua ja tarvitsee ensiapua.
- Taukuhuoneeseen kahvinkeitin, teekitin, evästä, mukit, lusikat, veitsi tai ruokailu omalla kustannuksella tauolla muualla. On hyvä ottaa itse mukaan evästä ja esim. pikakahvia/teetä.

Vaalilautakunnan koollekutsuminen

Pj. kutsuu etukäteen lähtökohtaisesti kirjallisesti sähköpostilla ja ilmoittaa kokoontumisajan vaalipäivänä.

Vaalilautakunnan valmistautuminen aamulla

- Jäsenten saavuttava paikalle niin, että äänestystoimitus voidaan aloittaa täsmällisesti kello 9.00. Yleensä yksi tuntia aiemmin. Käytettäessä äänioikeustietojärjestelmää, kirjautuminen noin 8.30.
 - jos joku vaalilautakuntaan kuuluvista ei saavu paikalle, ilmoitetaan keskusvaalilautakunnan toimistoon.
1. Pöytien, äänestyskoppien ja ulkopuolisen rahankerääjän ja kahvilan sijainnista tilassa päättäminen.
 2. Pj. kertoo päivän kulun jäsenille.
 3. Sihteerin valinta. Jos ei ole valittu aiemmin, määrätään vuorollaan yksi jäsenistä pitämään vaalipöytäkirjaa.
 4. Vaaliavustajan (enintään kaksi) valinta ellei ole valittu jo aiemmin.
 5. Vaalilautakunnan jäsenten tunnisteet. Nimikilvessä: tehtävä, etunimi, sukunimi.
 6. Jäljennös vaalilautakunnan asettamis päätöksestä esille (esim. vaalihuoneiston sisäänkäynnin

lähelle, **ei jäsenten yhteystietoja!**)

7. Opasteet sisäänkäynnin ikkunoihin ja ulos sekä pihalle.
8. Ehdokaslistojen yhdistelmä, ohjeet äänestysmerkinnän tekemisestä, kuulakärkikynä ja esteettömään äänestyskoppiin suurennuslasi naruilla sisäpuolelle.
9. Äänestyspaikkojen esteettömyyden tarkistus.
10. Ei vaalimainoksia sisäänkäynnin lähetyillä.
11. Istuinpaikkoja äänestäjille.
12. Vaaliurnan päälle levy tai paperi estämään vaalilippujen pudottamisen ennen leimausta.

Äänestystoimituksen aloittaminen

Kello 09.00

1. Vaaliurna (ballot box): Äänestystoimituksen alkaessa pj. tai vpj. näyttää läsnä oleville äänestäjille, että vaaliurna on tyhjä ja sitten 1) lukitaan sisäkansi ja yksi avain pj:lle tai vpj:lle ja toinen avain lautakunnan jäsenelle. TAI 2) avainten puuttuessa suljetaan *punaisella* sinenöintiteipillä johon pj. tai vpj. **JA** joku jäsen merkitsee nimikirjoituksen. Vaaliurnan saa avata vasta alettaessa laskemaan ääniä, ei **missään tapauksessa** kesken äänestyksen.
2. Äänestyslippupaketti:
 1. keskusvaalilautakunnan teipillä suljettu paketti näytetään läsnä oleville äänestäjille
 2. kaikki paikalla olevat vaalilautakunnan jäsenet toteavat äänestyslippupakettien teippausten ehyiden
 3. avataan paketti.

Äänestyspaikan järjestys

- 9.00-20.00.
- **Vaalisalaisuuden säilymiseen on jatkuvasti kiinnitettävä huomiota!**
- Äänestämisen on tapahduttava vaaliviranomaisen edessä.
- Pj. huolehtii, että vaalilautakunta on jatkuvasti vähintään kolmejäseninen, mielellään neljä jäsentä.
- Häiriötön äänestys. Äänestäjien on noudatettava vaalilautakunnan järjestyksen ylläpitämiseksi ja äänestyksen häiriöttömän kulun turvaamiseksi antamia määräyksiä. Tarvittaessa järjestystä ylläpitäviä henkilöitä. Tarvittaessa ohjataan jonoihin ja äänestäneet pois, jossa vaaliavustaja voi avustaa.
 - Vaalilautakunnan jäsenet saavat puhua, mutta osa äänestäjistä voi tuntea äänekkään keskustelun ja jotkin puheenaiheet tilanteeseen sopimattomiksi. Saattaa lisätä myös virheiden määrää, joten äänestystoimintaan kuulumaton puhe kannattaa ajoittaa aikaan ja paikkaan, jolloin kenelläkään ei ole jotain vaaliin liittyvää tehtävää suoritettavana.
 - Valvottava ettei äänestyspaikalla tai sen *välittömässä* läheisyydessä pidetä puheita, jaeta painettuja tai kirjoitettuja kehoituksia tai vaikuteta millään tavoin äänestäjien vaalivapauteen. Näitä rikkova häiritsijä on heti poistettava äänestyspaikalta tai sen läheisyydestä. Äänestyskopit on tarkastettava säännöllisin välein sinne jätetyistä vaalimainoksista tai ehdokaslistoihin tehdyistä merkinnöistä. Jos vaalilautakunnan toimet eivät ole riittävät häiriön poistamiseksi on kutsuttava poliisi numerosta 112 hoitamaan asia. Välittömässä läheisyydessä ovat ajoneuvot, esimerkiksi vaalilautakunnan jäsenten autot, joissa on esimerkiksi ehdokkaiden mainoksia tai tarroja on siirrettävä kauemmaksi.
 - Äänestystoimituksen säännölliseen kulkuun vaikuttaneet seikat merkitään myös vaalipöytäkirjan sivulle kohtaan *Huomautuksia vaalipäivän säännölliseen kulkuun vaikuttaneista seikoista*.

- Äänestäjän poistuminen äänestyslipun kanssa tulee pyrkiä estämään ("drinkkilippu").
- Vaalitoimitsijalta vaaditaan tilannetajua. On syytä harkita sanansa, äännähdykset ja ilmeensä kun tulee poikkeavia tilanteita, esimerkiksi: 1) toimitsija ei osaa ruotsia/suomea ja äänestäjä on tästä närkästynyt 2) henkilön kaikki tiedot ja kuva henkilöllisyystodistuksessa ja vaaliluettelossa osoittavat kyseessä olevan määrätty sukupuoli, mutta äänestäjä on korjannut sukupuolen vastakkaiseksi 3) äänestäjä saattaa haluta haastaa riitaa tai olla noudattamatta vaalitoimitsijan ohjeita.
- Sujuvuus, automatisoituminen, reippaus. Määrätietoisuus yhdistettynä kohteliaisuuteen on sopivaa, esimerkiksi ei anneta ohjeita, joissa ohjeen tulkinta annetaan äänestäjälle, esim. "*Lasta ei tulisi ottaa mukaan äänestyskoppiin*" vaan "*Muistatthan, että äänestyskoppiin mennään yksin.*" On hyvä muistaa, että vaalilautakunnalla on valta äänestyspaikalla ja äänestäjän on noudatettava tätä. Tämä ei ole sama asia kuin mielivalta. Äänestystilanne on joillekin kansalaisille "pelottava": kävellään rivissä istuvan, viralliselta näyttävän vaalilautakunnan eteen muiden kansalaisten seurattessa tilanteesta suoriutumista. Äänestystoimesta vaalitoimitsijat voivat tehdä "pehmeän" ja mukavan tapahtuman. Tervehtiminen, hymyily ja kiitos-sana ystävälliseen äänensävyyn auttavat valtavasti. Tiukkuutta ei kuitenkaan pidä laiminlyödä tarvittaessa. Äänestystapahtuma on koko kansan juttu, positiivinen asia.
 - Äänestäjän toimiessa virheellisesti, esimerkiksi puolison yrittäessä auttaa toista menemällä äänestyskoppiin voi kieltää "kauniisti ja jämäkästi", eikä ärähtää niin, että jää varmasti lopunikäinen trauma. Tällaisen takana voi olla inhimillinen ajattelemattomuus ja pyyteetön halu auttaa. On kuitenkin muistettava, että äänestäjä voi itse valita avustajansa, esimerkiksi juuri puolisonsa.
- Vaalitoimitsijan on syytä miettiä "järjestys", esimerkiksi leimaus, uurnaan pudotus ja viiva tukkikirjanpitoon, jota toistetaan rauhallisesti ja orjallisesti vaikka syntyisi jonoa.
- Kuvaaminen. Kielletty ilman lupaa, mutta äänestäjien tai tiedotusvälineiden kuvaamisoikeudesta päättää *kulloisessakin yksittäistapauksessa* vaalilautakunta, sen puheenjohtaja. Ei saa vaarantaa vaalisalaisuutta tai järjestystä. Kuvattavilta henkilöiltä on sopivaa kysyä lupa. Äänestyskopissa ei saa kuvata. Vaalilautakunta ei voi varmistua äänestäjän toimista äänestyskopissa.
- Lapset. Voivat tulla äänestystilaan, mutta ei lähtökohtaisesti äänestyskoppiin mukaan. Kouluikäisiä ei enää ollenkaan äänestyskoppiin, koska vaalisalaisuus ei säily. Jos tilanne sallii, voi äänestyslipun luovuttamisen jälkeen käydä katsomassa äänestyskoppia. Vaarana esimerkiksi, että lapsi kysyy julkisesti, ilmoittaen numeron, syytä miksi annettu ehdokasnumero poikkeaa hänelle aiemmin kerrotusta. Ohjeina voidaan pitää mahdollisesti osaako lapsi numerot ja ylettääkö lapsi näkemään vaalikopin pöytätasolle.
- Päihtyneet. Vaalilautakunta päättää äänestäjän kyvystä äänestää, ei esimerkiksi vartija tai järjestyksenvalvoja. Ts. päihtynyt saa äänestää, jos se päihtymystilan puitteissa on mahdollista ja siitä ei aiheudu merkittävää järjestyshäiriötä.
- Lemmikit. Opaskoirat ja liikuntarajoitteisten avustajakoirat ovat sallittu sisätiloissa. Muutoin koirat jätetään ulkopuolelle, esim. vaaliavustaja voi mahdollisesti sen hetken huolehtia koirasta. Vaalilautakunta päättää. Ulko-oviin asetetaan ohjekyltti.
- Vaalikeräys, arpajaiset. Ei saa häiritä vaaleja, painostaa äänestäjiä tai edellyttää vaalilautakuntaa osallistumaan sen tehtäviin eikä vaalilautakunta osallistui keräyksen tehtäviin.
- Vaaliavustaja (polling assistant): Avustaa äänestysmerkinnän tekemisessä äänestyslippuun äänestäjän pyynnöstä, mutta ei saa vaikuttaa tai suositella äänestäjälle ehdokasta. Avustaa äänestäjien kulkemisessa ja jonottamisessa. Oltava saapuvilla jokaisella äänestyspaikalla 1-2. Vaalilautakunta nimeää. Täysi-ikäinen, riittävän kielitaitoinen, tehtävään kykenevä. Myös vaalilautakunnan jäsen tai varajäsen kun em. kelpoisuus täyttyy.
 - vaalilautakunnalla on oikeus ratkaista kenen kyky on oleellisesti heikentynyt tehdä

- äänestysmerkintä ja oikeus valita avustaja. Ts. vaalikoppiin ei voi päästä kaverin kanssa vaatimalla häntä avustajaksi, jos ei ole selvästi havaittavissa että äänestäjä tarvitsee apua. Mitättömiä ääniä syntyy paljon ikääntyville, joiden käsiala on heikentynyt. Voisiko vaalilautakunta vaikuttaa tähän jollain tavoin kohteliaasti avustajan toimella.
- o Äänestäjän avustajana voi toimia vain: 1) vaalilautakunnan nimeämä vaaliavustaja 2) äänestäjän valitsema avustaja 3) äänestäjän halutessa vaalilautakunnan jäsen jollei se viivytä äänestystä. Ei ehdokas, eikä hänen läheisensä (puoliso (aviopuoliso, avioliitonomaisessa suhteessa elävä, rekisteröidyssä parisuhteessa elävä), lapsi, sisarus, vanhemmat).
 - o **Silloin kun vaalilautakuntaan kuuluva toimii vaaliavustajana, hän EI toimi vaalilautakunnan jäsenenä.** Vaalilautakunnan täytyy olla koko ajan kolmijäseninen.
 - o käyttää rintamerkkiä tai käsivarsinauhaa, jossa merkintä *vaaliavustaja valbiträde*.
 - o vaalilautakunnan ulkopuolinen vaaliavustaja ei saa osallistua vaalilautakunnan tehtäviin, esim. äänestäjän henkilöllisyyden toteaminen ja äänestyslipun leimaaminen. Osallistuu ääntenlaskentaan.
 - o Äänestäjän käyttäessä avustajaa, **selvitettävä avustajan nimi ja merkittävä vaalipöytäkirjaan.**
- Tehtäviä tulee tauottaa ja tarvittaessa voidaan kierrättää. Henkilökohtaisesta kyvykkyydestä ja äänestäjien määrästä riippuen esimerkiksi 30–60 minuuttia saattaa olla sopiva toiminta-aika tehtävässä. Aakkoset ja numerot alkavat vilisemään liian pitkässä ja kiireisessä tehtävässä tai kohteliaisuus heikkenee. Tehtävien kierrättäminen lisää virhemahdollisuutta. Virheet tapahtuvat usein tehtäviä vaihdettaessa, tauolle lähdetessä/saavuttaessa, kiireessä, ruuhkassa, hälinässä, tehtävään soveltumaton henkilö jne. Jos tehtäviä kierrätetään, voidaan kierrättää esimerkiksi järjestyksessä kiireisimmältä, usein M-Ö, -vaaliluettelolta leimaamaan. Edellisen on hyvä seurata ainakin alussa hetki, että uusi tekee tehtävän oikein.
 - Jos äänestäjä laittaa leimatun tyhjän äänestyslipun urnaan ja ilmoittaa tämän tapahtuneen vahingossa: Äänestäjän vastuulla on huolehtia numeron kirjoittamisesta ennen urnaan tiputtamista. Ei voida mitenkään varmistua, että lippu olisi ollut tyhjä. Ei voida antaa uutta äänestyslippua.
 - Kahvilatoiminta. Selkeästi eri tilassa kuin äänestys. Ei saa häiritä äänestystoimintaa. Vaalilautakunnan ei tule ottaa osaa järjestelyihin. Jos kahvilatoimintaa ei voida järjestää häiritsemättä, vaalilautakunta voi kieltää kahvilatoiminnan.

Henkilöllisyys

- Henkilökohtainen ilmoittautuminen. Äänioikeutta ei saa käyttää asiamiehen välityksellä. Velvollisuus esittää henkilöllisyys.
- Jos kuvan perusteella ei voida tunnistaa, selvitys ei ole riittävä. Kuvaton kortti tai asiakirja ei yksistään kelpaa.
- Henkilökortti (identity card), passi (myös ulkomaalaiset), ajokortti, **kuullinen** Kela-kortti, sähköinen henkilökortti, mobiiliajokortti, muu vastaava kuullinen ja virallinen asiakirja tai vaalilautakunta tuntee äänestäjän. Esimerkiksi valokuva edellä mainituista korteista matkapuhelimessa ei lähtökohtaisesti ole riittävä.
 - o lähtökohtaisesti asiakirjassa täydellinen nimi, syntymäaika, nimikirjoitus, todistuksen antajan leimalla leimattu valokuva, myöntämispäivä, myöntäjän allekirjoitus.
 - o mikäli henkilöä ei voi tunnistaa esimerkiksi vanhan ajokortin kuvan takia, henkilöllisyyden selvittäminen ei ole riittävä.
 - o Ilmoitus äänioikeudesta -paperi ei kelpaa henkilöllisyyden todistamiseen, mutta voi auttaa esimerkiksi oikean äänestysalueen valinnassa jos samassa rakennuksessa äänestetään usealta äänestysalueelta tai ollaan tultu väärälle äänestyspaikalle. Pyydetään henkilöä pitämään se itsellään eli ei oteta vastaan.

- Vaalilautakunnalla on oikeus harkintavaltaansa käyttäen tehdä tapauskohtainen hyväksymispäätös henkilöllisyyden toteamiseen liittyen edellä kerrotuista lähtökohdista poiketen tunnistamalla henkilö muulla keinoin. Esimerkiksi vanhentunut kuvallinen henkilöllisyystodistus ja voimassa oleva kuvaton Kela-kortti tai saattaja, joka selvittää oman henkilöllisyyden ja suullisesti toisen henkilöllisyyden. Selvitys täytyy olla kokonaisvaltaisesti luotettava.

Selvityksestä tehdään merkintä vaalipöytäkirjaan.

- Henkilötunnus. Muut äänestäjät eivät saa kuulla jos pyydetään esimerkiksi äänestyspaikan selvittämiseksi.
- Huivi: Kaikki täytyttävä: 1) Henkilö velvoitetaan riisumaan huivi vain siinä laajuudessa kuin tämä on tarpeen 2) Henkilö voi riisua huivin halutessaan vain samaa sukupuolta olevan vaalivirkailijan läsnä ollessa 3) Huivin riisuminen voi tapahtua julkisuudelta, kuten muiden paikallaolijoiden katseilta, piilossa.
- Kasvomaski: Riisuttava siinä laajuudessa kuin se on tarpeen.
- Tummat silmälasit/aurinkolasit: Riisuttava pyydettyäessä.

Äänioikeus

Vain vaaliluettelossa tai äänioikeusrekisterissä olevat saavat äänestää siinä äänestyspaikassa, joka mainitaan äänestäjälle lähetetyssä äänioikeusilmoituksessa.

Vaaliluettelo

- Toisessa kansiossa esim. äänioikeutetut A-L ja toisessa M-Ö.
- Vaaliluettelo tai äänioikeusrekisteri. Jos kummatkin, vaaliluettelo on lähtökohtaisesti todistusvoimaisempi kuin äänioikeusrekisteri.
- Merkintä vaaliluetteloon aina ennen äänestyslipun antamista. Vaihtoehtoisesti jos äänestäjä käy merkitsemässä äänestyslippuun numeron ennen henkilöllisyyden todentamista, äänestyslippua ei koskaan saa antaa pudottaa urnaan ennen äänestysosoikeuden todentamista. Jos jälkimmäisessä tapauksessa äänestysosoikeutta ei olisikaan, toimitaan kuten äänestyslipun repimisestä on ohjeistettu.
- **Vaaliluetteloon syntyneet ja muut virheet ilmoitetaan pj:lle ja sihteerille vaalipöytäkirjaan kirjattavaksi.**
- **Vaaliluettelo ei saa näkyä äänestäjille.** Erityisesti pitkät ihmiset lähellä vaaliluetteloä pystyvät näkemään suojan ylitse, jolloin on pyydettyä tarvittaessa hiukan perääntymään.
- Seuraavan jonossa vuoroaan odottavan odotuskohta voidaan merkitä esim. teipillä lattiaan.
- Vaaliluettelon ja äänioikeusrekisterin merkinnät ovat **julkisia vasta vaalitoimituksen päätyttyä** ja se ei tapahdu vaalipäivänä. Silloinkin huomioitava turvakieltoimerkinnät (T), joiden tiedot eivät ole julkisia.
- Aakkoset hyvin osaava nopeuttaa vaaliluettelotehtävässä. Tarvittaessa vaihdetaan, jos toimitsijalla on selviä vaikeuksia ja jatkuvasti pitkiä jonoja tästä syystä. Kyvykkyyttä osoittaa esimerkiksi kuinka nopeasti keskimäärin löytää henkilön vaaliluettelosta, tämä kyky usein heikkenee väsymyksen myötä.
- Vaaliluettelo ei lähtökohtaisesti sisällä ennakkoon äänestäneitä.
 - Jos vaalisarakkeessa on E, äänestäjä äänestänyt ennakkoon ja hänellä ei näin ollen ole enää äänioikeutta vaalipäivänä.
 - Jos vaalisarakkeessa on E, mutta äänestäjä ilmoittaa, ettei ole äänestänyt ennakkoon, asia on tarkistettava **ehdottomasti** keskusvaalilautakunnasta, josta selviää löytyykö äänestäjän allekirjoittama lähetekirje. **Merkintä vaalipöytäkirjaan.**

- Jos nimi ei ole yhtäpitävä, äänioikeutta ei voi evätä jos eroavaisuus ei ole olennainen ja on ilmeistä, että nimi ei voi tarkoittaa ketään toista.
- Samannimiset tunnistetaan aina henkilötunnuksen perusteella. Pelkän nimen perusteella tunnistaminen johtaa pahimmillaan harhaan, jos äänestäjä on tahattomasti/tahallisesti tullut väärään äänestyspaikkaan.
- Jos äänestäjää ei ole vaaliluettelossa ja hän ilmoittaa ettei ole äänestänyt, voidaan kysyä onko äänestäjä juuri muuttanut ja kertoa, että äänestyspaikka on todennäköisesti vielä aiempi. Ehdotetaan äänestäjälle, että äänestyspaikka selvitetään puhelimella keskusvaalilautakunnasta. Varottava ettei henkilön tiedot kuulu muille äänestäjille, joten puhelu on hoidettava riittävän kaukana sivussa ja riittävän matalalla äänellä. Tehtävän voi hoitaa esimerkiksi pj.
 - Kerro henkilötunnus, vastauksena saat henkilön nimen. Jos ei henkilötunnusta, haetaan nimellä ja tarvitaan esim. syntymäaika, kotikunta tms.)
- Hallinto-oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä, joka oikeuttaa äänestämään voi äänestää. **Päätös tai sen jäljennös on luovutettava vaalilautakunnalle.** Lisäksi on tunnistettava muutoin henkilöllisyys.
- Turvakielto (T). Merkintä T kohdassa huomautuksia. Äänestäjän tiedot eivät ole julkisia missään vaiheessa.
- Sp. Sukupuoli. Vaaliluetteloon on merkitty vain miehet (M).
- Nimet ovat sukunimen mukaan aakkosjärjestyksessä.
- 'von Sukunimi' löytyy kohdasta V
- Virta ennen Virtanen
- Virta-Moilanen ennen Virtanen-Moilanen
- é on kohdassa E
- **ü on kohdassa Y**
- Mahdolliset ulkomaalaiset vaaliluettelon (M-Ö) lopussa.

A B C D E É F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Ü Z Å Ä Ö

Vaalipöytäkirja

- Yksi jäsen kerrallaan pitää vaalipöytäkirjaa.
- **Kuivamustekynällä.** Täytettävä huolellisesti ja selvästi.
- Useita eri asioita, joita on merkittävä vaalipöytäkirjaan. Useasti asiat ovat normaalista poikkeavia tapahtumia.

Äänestäneiden lukumäärän seuraaminen

- Seurataan jatkuvasti nk. viimeistä ääntä. Lukumäärää tulee seurata ennen äänestystoimituksen päättymistä, koska määrä ilmoitetaan HETI, viimeistään kello 20.15.
- Seuranta voidaan tehdä henkilöllisyyden tarkastamisen yhteydessä tai vaaliurnalla. Jos seurataan sukupuolen tarkkuudella, sukupuolen selvittäminen henkilöllisyyden tarkastamisen yhteydessä on ehdottomasti virheettömämpää kuin vaaliurnalla ulkonäöstä.
- Esimerkiksi tukkimiehen kirjanpito (naisista ja miehistä erikseen). Tukkimiehenkirjanpidossa viidennen viivan voi tehdä vuorotellen eri suuntaan, jolloin viereisistä muodostuu "kymmenen mökki". Äänestysliput voi jakaa 10 x 10 nippuihin, joista aina 100 on lippuja luovuttavalla henkilöllä. Lipun luovuttamisen jälkeen merkitään tukkimiehen kirjanpidolla viisi-merkinnöin viiva joko naiset tai miehet sarakkeeseen. Määrän voi tarkistaa laskemalla 10 nipussa jäljellä olevat liput ja vajaat viisi-merkinnät yhteen, jolloin tulos pitäisi olla 10. Kannattaa tarkistaa usein ja jos saman aikaisesti tukkimiehenkirjanpitoa pidetään myös urnaan tiputetuista

vaalilipuista, kannattaa näitä verrata myös mahdollisimman usein. Virhe syntyy helposti! Varsinkin kun puhutaan tai poikkeava tilanne. Tai seurataan äänestyslippujen käyttöä 100 kappaleen nipuissa. Tai lasketaan äänestäneet vaaliluettelosta.

Äänestyslippu

- Vain yksi äänestyslippu (ballot ticket).
- Ojennetaan avattuna tekstipuoli ylöspäin ja äänestäjää kohti. Jos lippu annetaan suljettuna, on vaarana, että numero kirjoitetaan lipun kanteen.
 - tarkista luovutettaessa että lukee kyseisen vaalin nimi ja on virheetön. Virheellinen lippu revitään ja annetaan uusi. Virheellisestä ilmoitetaan viipymättä keskusvaalilautakunnalle.
 - kiinnitä huomiota, onko useita lippuja liimautunut päällekkäin.
- Äänestysmerkintä tehdään äänestyskopissa. **Muulla kuin äänestyskopissa täytettyä äänestyslippua ei lähtökohtaisesti tule ottaa vastaan.** Tarvittaessa vaalilautakunta päättää tapauskohtaisesti poikkamisesta.
- Pilalle menneen tilalle annetaan pyynnöstä uusi ja pilalle menneen lipun repii ensisijaisesti äänestäjä ja toissijaisesti vaalilautakunnan jäsen. **Jäsenelle on ilmoitettava, että hän saa halutessaan repiä vaalilipun itse säilyttämällä vaalisalaisuuden ja ottaa revityt palaset mukaansa.** Asiasta ei tarvitse tehdä merkintää vaalipöytäkirjaan.

Mitätön äänestyslippu ("hylätty")

Mitätön äänestyslippu:

- ei ole oikeusministeriön näihin vaaleihin painattama äänestyslippu
- ei ole leimaa
- ehdokkaan numerosta ei selvästi ilmene ketä se tarkoittaa
- äänestyslippuun on kirjoitettu lisäksi muuta kuin ehdokkaan numero ja ehdokkaan täsmälleen oikea nimi
- äänestyslippuun on kirjoitettu *äänestäjän* nimi ilman numeroa tai erityinen tuntomerkki
- äänestyslippuun on kirjoitettu asiaton merkintä, esimerkiksi hymiö :-), huutomerkki ym.
- äänestyslippuun on kirjoitettu ympyrän ulkopuolelle
- kyseistä numeroa ei ole mahdollista antaa

Ei ole mitätön äänestyslippu:

- merkintä, joka ainoastaan selventää numeron lisäksi ketä on äänestetty. Äänestyslippuun kirjoittaminen ei siis välttämättä hylkää.
- jos ehdokkaan numero ja saman ehdokkaan nimi täsmälleen oikein kirjoitettuna
- ?jos ehdokkaan numero ja kyseisen puolueen nimi?
- jos numerosta seitsemän puuttuu poikkiviiva.
- ?jos numeron perässä piste? Esim. 69.
- ?jos numeron alla viiva?
- ?jos numero kirjoitettu lapun kanteen leiman vastakkaiselle puolelle? Tällainen tapahtuu helposti, jos äänestyslippua ei ojenneta avattuna äänestäjälle.

Leimaaminen

- Keskelle äänestyslipun kääntöpuolta yksi selvä jälki. Huolellisesti. Puhtaan leiman saa aikaiseksi kun alusta on täysin tasainen ja pitää hitusen pitempään leimasinta paikoillaan.

- **Varo, ettei leimasinta nostettaessa nouse äänestyslipun kansi mukana ja paljasta vaalisalaisuutta. Tätä voi estää nostamalla leimasimen sopivassa kulmassa taitteeseen nähden tai varovasti tai painamatta liian kovaa. Vaalilippuun koskemista vaalitoimitsijan tulisi leimatessa välttää, mutta tätä ei voida pitää suurena virheenä, jos tarkoitus on suojella vaalisalaisuutta ja lippua ainoastaan painetaan parilla sormella alustaa vasten. Leimatessa on syytä huomioida myös, ettei ole sopivaa leimata äänestäjän sormien ollessa leimasimen alapuolella pöydän ja äänestyslipun välissä.**
- Jos leimajälki on liian huono, äänestäjän on revittävä äänestyslippu ja annetaan uusi lippu.
- Varo, ettei äänestäjä pudota leimaamatonta lippua vaaliurna. Vaaliurnan päällä on syytä olla laminoitu paperi *Muistithan vaalileiman*.
- *Äänestäjä* pudottaa vaalilipun vaaliurna, tarvittaessa kehoitetaan.
- Jos vaalileimasin rikkoutuu tai väriaine loppuu, käytetään varavaalileimasinta ja pyydetään toimittamaan välittömästi uusi keskusvaalilautakunnasta. Leimaväriä ei tule lisätä vaalipäivänä (ei kerkeä imeytymään).

Päättäminen

- Ennen kello 20.00 *paikalle saapuneilla* äänestäjillä on kaikilla oikeus äänestää.
- 20.00 on suljettava pääsy äänestystilaan tai paikkaan, jossa äänestäjät odottavat tai jonottovat vuoroaan. **Sulkemisesta on ilmoitettava paikalle saapuneille äänestäjille.**
 - Esimerkiksi jonoon ei enää voi liittyä uusia äänestäjiä kello 20.00 jälkeen, mutta jonoon 20.00 mennessä saapuneet saavat äänestää, vaikka jono ulottuisi pitkälle ovesta ulos ja odottavia ei voida ottaa sisätilaan esimerkiksi turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämisen takia.
- Kun kello 20.00 saapuville tulleet ovat äänestäneet, julistaa pj. tai vpj. vaalipäivän äänestyksen päättyneeksi. **Kellonaika merkitään vaalipöytäkirjaan.**
- Siirrytään alustavaan ääntenlaskentaan.

Ennakoöänten laskenta

Laskee vaalipiirilautakunnat. Tulos annetaan julki kello 20.00 ja siihen lisätään vähitellen vaalipäivän aikana annetut äänet, jotka selvillä viimeistään 23.00.

Alustava ääntenlaskenta (ennakkolaskenta)

- Alkaa kun viimeinen äänestäjä on poistunut äänestyspaikalta.
- Pj. on etukäteen suunnitellut miten johtaa laskennan. Tähän vaikuttaa esimerkiksi vaalipäivänä annettujen äänten määrä ja laskentaa suorittavien henkilöiden lukumäärä.
- Päätösvaltainen vaalilautakunta suorittaa äänestyslippujen järjestämisen ja alustavan ääntenlaskennan **keskeytyksettä** loppuun. Sisältää seuraavassa esitetyt vaiheet 1 ja 2.
- Vaalilautakunnan varajäsenet ja vaaliavustajat avustavat. Muista osallistujista sovittava ennen vaalipäivää keskusvaalilautakunnan kanssa.
- Saapuvilla voi olla lisäksi vain: 1) puolueiden ja valitsijayhdistysten vaaliasiamiehet 2) heidän kyseistä vaalilautakuntaa varten erikseen kirjallisesti valtuuttamat henkilöt 3) oikeusministeriön tai kunnan keskusvaalilautakunnan valtuuttamat vaalitarkkailijat (tarkistettava OM valtuutus (valtakirja) ja henkilöllisyystodistus). Nimet on **merkittävä vaalipöytäkirjaan ja liitettävä valtuutettujen valtakirjat**. Jos vaalitarkkailija saapuu alustavaan ääntenlaskentaan, on hänen nimensä merkittävä kohtaan Äänestyslippuja järjestettäessä ja laskettaessa saapuvilla olleiden nimet sekä hänen valtakirjansa liitettävä

vaalipöytäkirjaan.

- Vaalitarkkailija: Läsnäolo-oikeus koskee kokouksia ja vaaliviranomaisen **kaikkea** toimintaa. Vaalitoimitusta häiritsemättä voi tarkkailla. Mukana oikeusministeriön laatima valtakirja. Vaalilautakunnan tarkistettava valtakirja ja henkilöllisyystodistus.
- Tiedotuslomakkeet ja ohjeet ääntenlaskennan ilmoittamisesta saadaan keskusvaalilautakunnalta.
- **Vaalilautakunta ei milloinkaan suorita tiedottamista tiedotusvälineille.**
- Äänestyslippuihin ei saa tehdä ääntenlaskennan yhteydessä mitään merkintöjä. Tarvittaessa käytetään esim. Post-It lappuja.
- Leimaamattomia äänestyslippuja ei saa missään tapauksessa leimata!
- Ääntenlaskenta on järjestettävä niin, että ääntenlaskijoiden ja muiden paikalla olevien tahaton tai tahallinen väärinkäytösten mahdollisuus minimoidaan.

Ääntenlaskennassa on eri tapoja!

Vaihe 1

Nopea laskenta ja tiedotus:

1. Lasketaan äänestäneiden lukumäärä, "viimeinen ääni".
 1. selviää tukkimiehenkirjanpidosta, jos sellaista on pidetty (tai vaaliluettelosta laskemalla).
2. 1. tiedotus: ilmoitetaan alustava tieto vaalipäivänä äänestäneiden lukumäärästä.
 1. **Ilmoitus viipymättä, viimeistään 20.15** kunnan/kaupungin vaalipiirilautakunnalle/ilmoituskeskukselle puhelimitse tai muulla keskusvaalilautakunnan määräämällä tavalla.
3. Sihteri (tai kaksi henkilöä) laskee vaaliluettelosta äänestäneiden lukumäärät.
 1. merkitään laskentalomakkeelle: vaalipäivänä äänestäneiden lukumäärä.
4. Äänestyksen päätyttyä avataan vaaliurna ja otetaan äänestyslippu urnasta riittävän isolle pöydälle.
5. (Lasketaan äänestyslippujen kokonaislukumäärä ja verrataan vaaliluettelon äänestäneiden määrään. Jotkut puheenjohtajat jättävät tämän vaiheen tekemättä.)
 1. jokainen laskija tekee 10 avaamattoman äänestyslipun kasoja limittäin niin että muodostuu 100 kasa (10 x 10). Lasketaan 100 kasat ja vajeat yhteen.
6. Ryhmitellään äänestysliput ehdokkaittain. Kts. vaihtoehdot alapuolella.
7. Tarkistetaan niput, että numerot olein tai voidaan tehdä laskennan yhteydessä. Lippuja usein väärissä pinoissa.
8. Lasketaan äänestysliput, ensin äänestysliput joita on 5 tai 10 tai yli, vedetään kuminauhalla yhteen ja merkitään Post-It -lappuun kyseisen ehdokkaan äänten määrä. Sitten alle 10, joiden ympäri ei laiteta kuminauhaa eikä Post-It lappua.
9. Merkitään laskentalomakkeelle 3 kohtaan: vaalipäivän äänet, alustava laskenta. HUOM! Merkintä on tehtävä TODELLA huolellisesti!!!
 1. HUOM! On oltava huolellinen, että kaikki niput tulevat merkittyä. Tarvittaessa on syytä käyttää riittävää etäisyyttä fyysisesti laskenta- ja lomakkeeseen merkintäpaikkojen välillä ja sopia esimerkiksi määrätty henkilöt, jotka hoitavat tämän toimenpiteen.
10. Niput jätetään pöydille odottamaan tarkistusta TAI niput asetetaan äänestysnumerjärjestykseen päällekkäin.
11. 2. tiedotus: **Ilmoitus viipymättä, viimeistään 22.00** kunnan/kaupungin vaalipiirilautakunnalle/ilmoituskeskukselle.
 1. tärkeää, että alustavat tiedot saadaan nopeasti, vähäiset 1-3 äänen virheet eivät haittaa.
 2. ilmoitetaan kunkin ehdokkaan saamat äänimäärät. HUOM! varottava, että esimerkiksi lomakkeessa yliviivattu virheellinen numero, joka korvataan todellisella äänimäärällä, ei ilmoiteta kumpaakin numeroa yhdessä.

3. ilmoitetaan mitättömiksi ehdottujen äänestyslippujen lukumäärä.

- Jos laskenta ei ehdi valmistua kello 22.00, siitä ilmoitetaan ilmoituskeskukselle.

Äänten laskentavaihtoehto 1

Paljonko äänestyslippuja? Montako laskijaa? Pöytätilaa riittävästi!

- Sopii kun äänestyslippuja **YLI 500 kpl.**

1. jokainen laskija ryhmittelee äänestyslippuja omalla pöydällään "viiskymppikasoihin" 2-49, 50-99, 100-149 jne. TAI "kymppikasoihin" 2-9, 10-19, 20-29 jne.
2. 50-kasat: kaikki 50-kasat jaetaan kukin omiin pöytiin.
3. 10-kasat: jokainen laskija kerää oman kymppikasan eri laskijoiden pöydiltä yhteen em. ryhmittelyn mukaisesti
4. kasat ryhmitellään ehdokaskohtaisesti
5. hylätyksi/mitättömäksi ehdotettavat erotetaan omaksi ryhmäkseen
6. kaikki käyvät yhdessä läpi hylätty/mitättömät ja päättävät ovatko hylättyjä vai hyväksytyjä.
7. lasketaan ehdokaskohtaiset äänet
8. tarkistetaan jonkun toisen laskijan tekemä ryhmittely.

Äänten laskentavaihtoehto 2

Paljonko äänestyslippuja? Montako laskijaa? Pöytätilaa riittävästi!

- Sopii kun äänestyslippuja **ALLE 500.**

1. tehdään pöydän reunaan esim. 2-49, 50-99, 100-149, 150-199 merkinnät teipillä.
2. laput yhdistetylle pöytäriville 2-29, 30-39, 40-69 sopivissa määrin esimerkiksi ennakkoiden äänestyspaikan käyttäytymistä
3. muutama äänenlaskija lajittelee äänestyslippuja esimerkiksi 1-99 ja 100-199 -kasoihin
4. jokainen laskija ottaa esilajiteltuja äänestyslippuja, avaa ja asettaa oikeaan em. nippuun. Toimitaan kummallakin puolen pöytää. Aina kun oman lipun on laittanut johonkin pinoon, kannattaa astua askel taaksepäin ja antaa tilaa muille pöydän ääressä. Ehdokkaat on hyvä olla numerojärjestyksessä pöydällä
5. ryhmitellään ehdokaskohtaisesti
6. mitättömäksi ehdotettavat omaksi ryhmäkseen
7. tarkistetaan jonkun toisen tekemä ryhmittely.

Vinkkejä

- Hitaita laskentatapoja: 1) Lippuja ei kannata asettaa lattialle pitkään riviin, jolloin laskijat joutuvat juoksemaan edes takaisin ja väistelemään toisiaan jatkuvasti.
- Koska ehdokkaiden saamien äänien yhteenlaskeminen lomakkeelta on hidasta, voi mahdollista virheen löytämistä helpottaa esimerkiksi taulukkolaskentaohjelmalla. Jos käytettävissä on älypuhelin tai läppäri. Voi valmiiksi tehdä taulukkolaskentaohjelmassa taulukon, jonka A-sarakkeessa on ehdokkaiden numerot ja B-sarakkeessa lasketut ehdokaskohtaiset äänet. B-sarakkeen loppuun laitetaan kaava ehdokasmäärän mukaisesti: SUMMA(B1:B100). Tällöin yhteenlaskettu äänimäärä saadaan ajan tasaisesti. Tätä voi täyttää samanaikaisesti joku toinen, kun sihteeri täyttää varsinaista lomaketta.
- Myös ehdokaslistojen yhdistelmään voi tehdä merkintöjä.

Vaihe 2 (tarkastusvaihe)

Alustava ilmoittaminen on suoritettu, voidaan toimia rauhallisemmin. Ei välttämättä enää ilmoittamista l. tiedottamista.

- Jos kaikki määrät täsmäävät, tarvitseeko laskea uudestaan eli kun vaaliluettelon määrä täsmää vaaliurnassa oleviin? Tulisi laskea!
1. Lasketaan uudestaan urnasta otettujen äänestyslippujen lukumäärä.
 2. Lasketaan uudestaan vaaliluettelosta tai äänioikeusrekisteristä äänestäneiden lukumäärä.
 3. Verrataan äänestyslippujen ja vaaliluettelon määriä. Niiden tulee olla sama.
 1. jos eroaa, laskettava uudelleen
 2. jos yhä eroaa, tutkittava syy ja merkittävä syy pöytäkirjaan.
 4. Tarkastetaan äänestysliput
 1. numerot samat nipuittain
 2. ehdokkaiden hyväksyttäväksi ehdotetut liput ovat omissa ryhmissään
 3. mitättömäksi ehdotettavat omassa ryhmässä ja lasketaan niiden lukumäärä
 4. kts. yllä kohta 'mitätön äänestyslippu'
 5. jos on epäselvää, minkä ehdokkaan hyväksi äänestyslippu voidaan lukea, se tulee sijoittaa mitättömäksi ehdotettaviin.
 5. Lasketaan ehdokkaan saamat äänimäärät (hyväksytyt liput).
 6. Lasketaan hyväksytyjen ja mitättömiksi ehdotettujen lippujen yhteismäärät yhteen.
 1. yhteismäärän tulee olla sama kuin vaaliurnasta otettujen kokonaislukumäärä
 7. Merkitään vaalipöytäkirjaan ja sen liitelomakkeeseen 4.
 1. vaalipäivänä äänestäneiden miesten ja naisten lukumäärät ja kokonaislukumäärä
 2. vaaliurnassa olleiden äänestyslippujen kokonaislukumäärä
 3. mitättömäksi ehdotettavien lukumäärä
 4. hyväksyttäväksi ehdotettavien lukumäärä
 5. kunkin ehdokkaan saamat äänimäärät
 6. Kts. tarkemmin vaaliohjeet
 8. Jos tarkastuksen tulos poikkeaa vaiheessa 1 ilmoitetusta, vaalilautakunta päättää tekeekö se uuden ilmoituksen. Syytä tehdä, jos poikkeama on merkittävä.

Ääntenlaskennan virhetilanteita

- Enemmän vaalilippuja kuin vaaliluettelossa
 - Lasketaan kummatkin uudestaan.
 - Unohtunut merkitä äänestäjä vaalilistaan, mutta annettu vaalilippu.
- Vähemmän vaalilippuja kuin vaaliluettelossa
 - Lasketaan kummatkin uudestaan. Mahdollisesti toisiinsa kiinnittyneitä lippuja.
 - Vaalilipun saanut on poistunut paikalta laittamatta vaalilippua äänestysurna.

Äänestyslippujen pakkaaminen

- **Äänestyslippuja ei saa sulkea päällykseen ennen ääntenlaskennan suorittamista loppuun.** Tämä tarkoittaa, että kaikki numerot täsmäävät tai on päätetty hyväksyä epäselvyys, jota vaalilautakunta ei pysty ratkaisemaan.
- Niputetaan ehdokasnumeron osoittamassa järjestyksessä niput, kukin ehdokas omassa nipussaan.
- Päällimmäiseksi laitetaan mitättömiksi ehdotetut äänestysliput.

- Suljetaan kestävään ruskeaan paperipussiin/päälykseen, sidotaan narulla tai paketoititeipillä.
- Pussi sinetöidään *punaisella* sinetöintiteipillä niin, ettei voi avata sinetöimisteippiä rikkomatta.
- Merkitään päälykseen äänestysalueen numero ja äänestyslippujen lukumäärä.
- **Merkitään sinetöimisen päivämäärä ja kellonaika vaalipöytäkirjaan.**

Asiakirjojen hävittäminen

- **Merkitään vaalipöytäkirjaan hävittäminen.**
 - Vaalilautakunta palauttaa keskusvaalilautakunnan ohjeiden mukaan tai hävittää ne ohjeiden mukaisesti. Ehjiä äänestyslippuja ei tule esim. heittää yleiseen roska-astiaan!
1. käyttämättä jääneet äänestysliput
 2. käyttämättä jääneet vaalipöytäkirjan liitelomakkeet
 3. ehdokaslistojen yhdistelmät
 4. äänestäjien jättämät ilmoitus äänioikeudesta -paperit.

Äänestyksen lopettaminen

1. vaalipöytäkirjanpitäjä allekirjoittaa vaalipöytäkirjan
2. vaalipöytäkirja luetaan julki
3. vaalipöytäkirja tarkastetaan
4. pj tai vpj JA yksi jäsen allekirjoittaa vaalipöytäkirjan
5. vaalipöytäkirja ja vaalipöytäkirjan liitelomake suljetaan kirjekuoreen, sinetöidään ja merkitään: vaalipöytäkirja, X vaalipiirilautakunta, äänestysalueen numemro.
6. Vaaliuurnan avaimet kiinnitetään narulla/teipillä uurnaun niin kuin ne olivat vaalitoimituksen alussa. Jos avaimet olivat erillisissä pusseissa, avaimet laitetaan takaisin pusseihin ja jätetään vaaliurnaun.
7. Äänestyspaikkakyltit jätetään äänestyskoppien ja vaariurnaun yhteyteen.
8. Huolehdittava, että äänestyspaikalle ei jää mitään vaaleihin liittyviä tarvikkeita ja asiakirjoja.
9. Kalusteet (äänestyskopit, vaaliurna, äänestyspaikkakyltit) jätetään äänestyspaikalle tai kaupungin/kunnan määräämään paikkaan.

Palkkiolomake yms.

- Vaalilautakuntien ja -toimikuntien kokouspalkkiot. Palkkiosta suoritetaan luottamushenkilömaksu omalle poliittiselle puolueelle. Puheenjohtajan palkkio on suurempi kuin muiden vaalilautakunnan jäsenten.
 - Perustietoilmoitus. Valitaan puolueen maksun perimistä varten kohta.
- Matkakustannusten korvauslomake. Kulut, esim. oman ajoneuvon käytöstä kilometrit, matkaliput, matkapuhelinkulut ohjeen mukaan.
- Verokortti mukaan.
- Toimitus *omassa kirjekuoreessa* kaikkien vaalilautakuntaan kuuluvien lomakkeet ja tositteet.

Äänestyslippujen ja vaalipöytäkirjan ym. toimittaminen

- Pj tai vpj JA vähintään yksi vaalilautakunnan jäsen vie viipymättä vaalipiirilautakunnalle äänestysliput ja vaalipöytäkirjakuoren, vaaliluettelot (2 kpl), vaalileimasimet (2 kpl), palkkiolomakkeet vaalilautakunnan antamien ohjeiden ja määräajan mukaan.
- Palautetaan myös käyttämättömät äänestysliput, vaalilautakunnalle annetut äänestäjien ilmoituskortit, vaalipöytäkirjalomakkeet, sinetöimisvälineet ja toimistotarvikkeet.

- Palautuspaikalla saattaa joutua jonottamaan pitkään, joka kannattaa ottaa huomioon esimerkiksi pukeutumisessa jos odottaminen saattaa tapahtua ulkona.

Tarkastuslaskenta ja tuloksen vahvistaminen

Vaalipiirilautakunta:

1. tarkistaa ja laskee äänestysliput aloittaen maanantaina ja tuloksen on oltava valmis keskiviikkona
2. vahvistaa keskiviikkona viimeistään 18.00 aloitettavissa kokouksessa lopullisen tuloksen
3. kirjoittaa valtakirjat edustajiksi valituille.

Vaalien tuloksen määräytyminen eduskuntavaaleissa

d'Hondt'in laskentamenetelmä:

1. Lasketaan kunkin *ryhmittymän* eli vaaliliittoon kuulumattoman (yksittäisen) puolueen, vaaliliiton, yhteislistan sekä yhteislistaan kuulumattoman valitsijayhdistyksen vaalipiirissä saama kokonaisäänimäärä. Vaaliliitossa olevia puolueita kohdellaan siis yhtenä ryhmittymänä, samoin yhteislistaan kuuluvia valitsijayhdistyksiä.
2. Asetetaan kussakin *ryhmittymässä* ehdokkaat paremmuusjärjestykseen heidän saamiensa äänimäärien perusteella.
3. Annetaan kullekin ehdokkaalle vertausluvut siten, että ryhmittymän eniten ääniä saanut ehdokas saa vertausluvukseen ryhmittymän koko äänimäärän, toiseksi eniten ääniä saanut ehdokas puolet ryhmittymän äänimäärästä, kolmanneksi tullut ehdokas kolmanneksen, neljänneksi tullut ehdokas neljänneksen jne.
4. Kaikki ehdokkaat asetetaan vertauslukujen mukaiseen paremmuusjärjestykseen ja tästä listasta valitaan kansanedustajaksi niin monta kuin vaalipiiristä valitaan.

Valittaminen

- Tuloksen vahvistamista koskevat päätökset hallinto-oikeudelle 14 päivän kuluessa keskiviikosta. Tarvittaessa vaalit määrätään uusittavaksi vaalipiirissä (ei siis koko maassa). Päätöksestä voidaan valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.
- Äänestäjä, joka kokee kohteluun vaalipaikalla olleen lainvastaista voi kannella eduskunnan oikeusasiamiehelle. Epäiltäessä vaalitoimitsijan rikkoneen lakia, voidaan tehdä rikosilmoitus poliisille.